

Evaluation of Teachers' Opinions on the Building of Democratic Learning Environment

Nihat KAVAN, Ministry of Education, ORCID ID: 0000-0003-4872-1002

Faysal ÖZDAŞ, Mardin Artuklu University, ORCID ID: 0000-0002-2261-9504

Abstract

The purpose of this study is to evaluate teachers' views on the construction of a democratic learning environment. The research study was carried out with the phenomenological model of the qualitative research method. The study group was determined by the easily accessible case sampling method, which is one of the purposive sampling methods. 40 teachers, 11 females and 29 males, from different branches, who teach at primary, secondary and high school levels, participated in the study. The data of the research study were collected with a semi-structured interview form consisting of three questions. In the research, the teachers' perspectives and their opinions about the responsibilities of teachers, school management and students for the construction of a democratic learning environment were taken. The themes and codes were reached via content analysis of the obtained opinions. As a result of the research, it is expected that the school administration will consult the shared opinions of teachers, students and parents in making decisions about the school in the construction of a democratic learning environment; that teachers should provide a democratic learning environment for students in the classroom; it is effective for students to adopt the school and the classroom. It has been concluded that students, teachers, school management and parents should act with a common understanding for a democratic learning environment. When all stakeholders act with a common purpose and perception, a democratic learning environment is formed in integrity. At this point, it is necessary for everyone to fulfill their responsibilities during the education process.

Keywords: Democracy, democratic learning, teacher opinions

Inonu University
Journal of the Faculty of
Education
Vol 23, No 3, 2022
pp. 1598-1623
DOI
10.17679/inuefd.1139458

Article Type
Research Article

Received
01.07.2022

Accepted
24.12.2022

Suggested Citation

Kavan, N., & Özdaş, F. (2022). Evaluation of teacher's opinions on the building of democratic learning environment. *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 23(3), 1598-1623. DOI: 10.17679/inuefd.1139458

This article is produced from the first author's non-thesis master's project accepted by Mardin Artuklu University, in June 2021.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

The point that people have made the most effort and emphasized from the ancient times to the present is learning (Albayrak, Güngören, & Horzum, 2014). Learning is permanent behavioral change acquired through experiences (Schunk, 2004).

Preparing students to be active citizens and to contribute to a democratic society is based on teaching democratic principles about all educational levels and modeling standards of democratic implementations (Tenuto, 2014). Kıncal and Işık (2003) determined the values that should be found in a democratic learning environment as equality, respect for life, freedom, justice, honesty, seeking the best, cooperation, self-confidence, tolerance, sensitivity, accepting differences, security, and responsibility.

Learning and teaching processes are carried out in schools with the policies determined by the state. The implementers of this are directly the teachers. Teachers take care of the students in the classroom and manage the process.

Purpose

The purpose of this research is to evaluate the views of teachers on the construction of a democratic learning environment. For this purpose, the views were received from the teachers working in various branches in public schools affiliated to the Ministry of National Education (MEB). The research is important in terms of providing more qualified and functional learning environments, determining the needs of school-student-parent relations, and finding solutions to the problems related to learning environments by receiving the views of teachers about the democratic learning environment. In line with the purpose of the research, answers to the following sub-problems were sought:

1. What do you think about the responsibilities of the school administration on the construction of a democratic learning environment?
2. What do you think about the responsibilities of teachers on the construction of a democratic learning environment?
3. What do you think about the responsibilities of students on the construction of a democratic learning environment?

Method

This research study, which aims to evaluate the views of teachers on the construction of a democratic learning environment, was conducted with a case study, one of the qualitative research methods. A case study is a research method used in situations that a current phenomenon works within the real-life framework and the boundaries within it are not clearly defined; there are more than one evidence or data source, as well (Yin, 1984, p. 23). The most important feature of qualitative case studies is the detailed study of one or more case(s) (Yıldırım & Şimşek, 2018, p. 73).

In order to determine the views of teachers on the construction of a democratic learning environment, 40 teachers working in different branches consisted the study group of the research. In the research, a semi-structured interview form consisted of three questions was used as the data collection tool. The content analysis method was used to analyse the data

collected from the teachers through the interview form. Since no private data was requested from the participants, analyses were made after coding was done by given each teacher a number (P1, P2, P3, etc.) by the first letter of the "Participant".

Findings

When the opinions of the teachers about the responsibilities of the school administration on the construction of a democratic learning environment were examined, it was found that the school administration was expected to ask the common views of teachers, students and parents in making decisions about the school.

When the opinions about the responsibilities of teachers related the construction of a democratic learning environment were examined, it was concluded that teachers should provide a democratic learning environment for the students in the classroom.

When the opinions about the responsibilities of the students towards the construction of the democratic learning environment were examined, it was found that the embracement of the school and the classroom was effective here.

Discussion & Conclusion

When the opinions of the teachers about the responsibilities of the school administration on the construction of a democratic learning environment are examined, it has been concluded that the school administration is expected to ask the common views of teachers, students and parents making decisions about the school. When the opinions about the responsibilities of teachers towards the construction of a democratic learning environment are examined, it is concluded that they should provide a democratic learning environment for the students in the classroom. When the opinions about the responsibilities of the students related the constructions of the democratic learning environment are examined, it has been concluded that the embracement of the school and the classroom is effective here. When the research findings are examined as a whole, it is understood that all individuals such as students, teachers, school management and parents should act jointly about the construction of a democratic learning environment. When all stakeholders act with a common purpose and perception, a democratic learning environment emerges in unity. At this point, it is necessary for everyone to fulfil their responsibilities during the education process.

Demokratik Öğrenme Ortamının İnşasına Yönelik Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi

Nihat KAVAN, Millî Eğitim Bakanlığı, ORCID ID: 0000-0003-4872-1002

Faysal ÖZDAŞ, Mardin Artuklu Üniversitesi, ORCID ID: 0000-0002-2261-9504

Öz

Bu araştırmanın amacı demokratik öğrenme ortamının inşasına yönelik olarak öğretmen görüşlerini değerlendirmektir. Araştırma, nitel araştırma yönteminin olgubilim deseni ile yürütülmüştür. Çalışma grubu, amaçlı örnekleme yöntemlerinden olan kolay ulaşılabilir durum örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Bu bağlamda araştırmaya ilkökul, ortaokul ve lise kademelerinde eğitim veren farklı branşlardan 11'i kadın, 29'u erkek olmak üzere 40 öğretmen katılımında bulunmuştur. Araştırmanın verileri üç sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Araştırmada öğretmenlerin bakış açısı ile öğretmenlerin, okul yönetiminin ve öğrencilerin demokratik öğrenme ortamının inşasına yönelik olarak sorumlulukları hakkında görüşler alınmıştır. Elde edilen görüşler içerik analizi yapılarak bunlardan tema ve kodlar çıkartılmıştır. Araştırma sonucunda demokratik öğrenme ortamının inşasında okul yönetiminin okulla ilgili karar almada öğretmen, öğrenci ve velilerin ortak görüşlerine başvurmasının beklenildiği; öğretmenlerin, sınıfta öğrenciler için demokratik öğrenme ortamı sağlamaları gerektiği; öğrencilerin, okulu ve sınıfı benimsemelerinin etkili olduğu; demokratik öğrenme ortamı için öğrenci, öğretmen, okul yönetimi ve velilerin ortak anlayışla hareket etmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Tüm paydaşlar ortak bir amaç ve algı ile hareket ettiğinde bir bütünlük içinde demokratik öğrenme ortamı oluşmaktadır. Bu noktada eğitim süreci içerisinde her bireyin üstüne düşen sorumlulukları yerine getirmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, demokratik öğrenme, öğretmen görüşleri

Inönü Üniversitesi
Eğitim Fakültesi Dergisi
Cilt 23, Sayı 3, 2022
ss. 1598-1623

DOI
10.17679/inuefd.1139458

Makale Türü
Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi
01.07.2022

Kabul Tarihi
24.12.2022

Önerilen Atıf

Kavan, N. ve Özdaş, F. (2022). Demokratik öğrenme ortamının inşasına yönelik öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi. *Inönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(3), 1598-1623. DOI: 10.17679/inuefd.1139458

Bu makale birinci yazarın, Mardin Artuklu Üniversitesi tarafından Haziran 2021 tarihinde kabul edilen tezsiz yüksek lisans projesinden üretilmiştir.

Demokratik Öğrenme Ortamının İnşasına Yönelik Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi

Demokrasi, bireysel hak ve özgürlükleri koruyarak vatandaşlar arasında eşitliğin sağlanması ilkesini amaç edinen bir yönetim biçimi türüdür (Karslı, 2006). Akbari (2008) demokrasinin bir yaşam biçimi olarak kabul edildiğini ve dört bileşeni bulunduğunu ifade etmektedir. Bu bileşenler; yönetimde özgür ve adil bir şekilde söz sahibi olma, insan haklarına saygılı olma, vatandaşların politik yaşamda yer alması ve hukukun üstünlüğü şeklindedir. Demokrasinin özünde insanlar bulunmakta ve demokrasinin hayata geçmesi yine insanlar sayesinde sağlanmaktadır (Nasırcı, 2016). Demokrasinin sağlanabilmesi için toplumun çoğunluğunun bunu benimsemesi ve buna uygun davranması gerekmektedir (Öztaşkın & İçen, 2015). Demokrasi günlük hayattan siyasete, eğitime kadar hayatın her alanında insanı merkeze alan bir yapı şeklinde ortaya çıkmakta ve okullarda önem arz etmektedir (Özpolat, 2013).

Demokrasi bir arada yaşamaktır. Eğitim ise birlikte yaşamayı öğrenmek ve birlikte yaşama pratiği ile ilgili olduğu için demokrasinin temel bir bileşenidir (Starkey, 2005). Demokratik toplum ortamı oluşturmak isteyen milletlerin öncelikli olarak eğitim ve öğretim faaliyetlerinde demokratiklik ilkesini gerçekleştirmesi ve bu yönde etkinlikler yapması gerekmektedir (Bay, Kaya & Gündoğdu, 2010). Holmes (1991) demokratik öğrenme ortamını; başkasının hakkının korunduğu, saygının olduğu, grup ve iş birliğine dayalı bir birlikteliğin desteklendiği ortam olarak tanımlamıştır.

Demokratik öğrenme, politik olduğu kadar eğitimsel bir idealdir (Gutmann, 1987). Böyle bir öğrenme, eğitim yetkisinin ebeveynler, vatandaşlar ve eğitimciler arasında paylaşıldığı sosyal bir bağlamdır. Demokratik öğrenme, beceri ve erdemlerin geliştirilmesini öğretmeyi amaçlayan okul eğitiminin ilkeli bir savunmasını sunar (Gutmann, 1987). Demokratik öğrenme, yeterli bir vatandaşlık eğitiminin gerekli koşulu olarak iş birlikçi faaliyetleri savunmaktadır. Bununla birlikte demokratik vatandaşlık için etkili eğitim, geniş toplumlarda destekleyici kesimler tarafından büyük ölçüde benimsenir (Starkey, 2005). Bu öğrenme biçimi aynı zamanda sağlıklı zihinler oluşturarak bireylerin yaşamdan memnuniyet duymasına yardımcı olur. Ayrıca demokratik bir eğitim sistemi, bireylerin topluma entegrasyonunu teşvik eder (Alshurman, 2015). Demokratik öğrenme ile okulun topluluk duygusu arasında doğru orantılı bir ilişki bulunmaktadır. Ebeveynlerin, öğrencilerin ve öğretmenlerin birbirleriyle olan ilişki biçimlerinin okullarda topluluk duygusunun gelişmesinde önemli bir etken olduğu ifade edilmektedir. Ebeveynler, öğrenciler ve öğretmenler arasında saygılı ve destekleyici ilişkiler geliştiren stratejiler, öğrenciler arasında okula karşı genel olarak olumlu bir tutum oluşturmak için önem arz etmektedir (Vieno, Perkins, Smith & Santinello, 2005). Gelişmiş toplumlar, ülkelerinin refah seviyesinde ve vatandaşlarının daha iyi yaşam standartlarına ulaşmaları noktasında eğitim ve öğretim faaliyetlerine öncelik vermektedir. Eğitimli birey sayısının fazla olduğu ülkelerde kalkınma ve modernleşme daha hızlıdır. Nitekim bu bireyler içinde buldukları topluma daha fazla katkı sağlamaktadır. Eğitim faaliyetlerinin bireylere aktarımında ise okullar önemli bir konumda olmakta ve öğrenme-öğretme süreçleri bu kurumlarda yapılandırılmaktadır.

Okullarda demokrasi, öğretmenler kurulu veya okul toplantıları gibi resmî prosedürlerle sınırlı değildir. Demokrasi, okul topluluğu içinde bir yaşam ve ilişki biçimidir. Ayrıca demokrasinin günlük yaşamda, okuldaki ilişkilerde ve sınıflarda uygulanarak öğrenilebileceği temel bir fikirdir (Gutmann, 1987). Eğitimciler, iş birlikçi çalışmalarla ilgili demokratik uygulamaları ve teorileri kullanarak lise sonrası dâhil olmak üzere eğitimin tüm seviyelerinde demokratik ilkeleri işe

koşabilmektedir. Diğer bir taraftan, sağlam temellere dayanan uygulamalarla eğitim ve öğretim faaliyetlerini geliştirmek için liderlik vasıflarından yararlanabilirler (Tenuto, 2014).

Demokratik öğrenme ortamlarında en önemli öğelerden birisi de öğretmenlerdir. Öğrenme-öğretme süreçleri okullarda devletin belirlediği politikalarla yürütülmektedir. Bunun uygulayıcısı ise doğrudan öğretmenlerdir. Öğretmenler sınıf içerisinde öğrencilerle ilgilenmekte ve eğitim sürecini idare etmektedir. Öğretmenler, öğrencilere demokrasi algısını öğretmekte ve demokrasi bilincine sahip öğrenciler yetişmesini sağlamaktadır. Demokrasi eğitimi öğrencilere sadece formal programlarla değil, informal programlarla da sunulabilmektedir (Yüksel, 2004). Öğretmenin sınıf ortamındaki davranış ve tutumları öğrenciler tarafından örnek alınmaktadır. Öğrenciler, öğretmenlerinden edindiklerini hayata uyarlamakta ve bunu içselleştirmektedir. Bu sebeple öğretmenlerin demokratik öğrenme ortamları sağlayarak öğrencilerine demokrasi bilinci kazandırması önem arz etmektedir.

Öğrencileri aktif vatandaşlar ve demokratik bir topluma katkıda bulunmaları için hazırlamak, tüm eğitim seviyelerinde demokratik ilkelerin öğretilmesine ve demokratik uygulama standartlarının modellenmesine dayanır (Tenuto, 2014). Kıncal ve Işık (2003) yaptıkları çalışmada demokratik öğrenme ortamında bulunması gereken değerleri eşitlik, yaşama saygı, özgürlük, adalet, dürüstlük, iyiyi arayış, iş birliği, öz güven, hoşgörü, duyarlılık, farklılıkları kabul etme, güvenlik ve sorumluluk olarak tespit etmişlerdir.

Demokratik öğrenmenin gerçekleşebilmesi için toplumun bilinçli olması ve tüm çocukların bu bilinçle eğitilmesi gerekir (Gutmann, 1987). Demokratik değerlerin öğrencilere aktarılabilmesi için demokratik öğrenme ortamlarının sağlanması gerekmektedir. Öğretmenler, bütün öğrencilerin katılabileceği eşitlikçi bir öğrenme ortamı sağlamak için uğraş vermektedir (Prasad & Kalinec-Craig, 2021). Subba'ya (2014) göre sınıf ortamlarında demokrasi değerlerinin ele alındığı yaklaşımların kullanılması, öğrencilerin öğrenme sürecine aktif katılabilecekleri ortamların sağlanması ve öğrencilerin risk alabilecekleri öğrenci merkezli demokratik öğrenme ortamlarının oluşturulması gerekmektedir.

“Siyasal ve toplumsal yaşamda demokrasi kültürünün gelişmesi ancak demokratik temele dayalı bir eğitim sistemi ve öğrencilere demokrasi kültürünü aşılama davranışlarının kazandırılması ile mümkün olabilmektedir. Toplumun demokrasi kültürüne dayalı olma özelliğini belirleyen en temel etkenlerden biri demokrasi bilincini edinmiş bireylerin toplumdaki oranıdır.” (Özdaş, Ekinci ve Bindak, 2014).

Millî Eğitim Temel Kanunu'nda (MEB, 1973) belirtildiği gibi Türk eğitim sisteminin temel amaçlarından biri de demokrasi eğitimini bireylere kazandırmaktır. Belirtilen kanunun 11. Maddesinde “Güçlü ve istikrarlı, hür ve demokratik bir toplum düzeninin gerçekleşmesi ve devamı için yurttaşların sahip olmaları gereken demokrasi bilincinin, yurt yönetimine ait bilgi, anlayış ve davranışlarla sorumluluk duygusunun ve manevi değerlere saygının, her türlü eğitim çalışmalarında öğrencilere kazandırılıp geliştirilmesine çalışılır.” ifadesi yer almaktadır. Dolayısıyla demokratik bir toplum olmanın temel koşulu, demokratik bir eğitim ile mümkündür (Edwards, 2008).

Araştırmanın Önemi

“Demokratik eğitimin amacı, bireyin içinde bulunduğu durumu sorgulayan, sorunlara çözüm üreten, demokrasinin kuralları ile uygulamalarını derinlemesine bilen yurttaşların

yetiştirilmesini sağlamaktır.” (Yalçın-Durmuş, Demirtaş, 2009). Demokratik yaşantı, yaşanarak kazanılmaktadır. Bu kazanım ancak demokratik ortamlarda gelişir ve güçlenir. Demokratik yaşantının başladığı yer ailedir. Daha sonra sosyal çevre ve okullarda bu yaşantı gelişerek devam eder. Okul, demokrasinin yaşandığı, demokratik değerlerin uygulandığı ve geliştirildiği bir yerdir. Öğrencilerin küçük yaşlardan itibaren kararlara katılmaları, iş birliği hâlinde çalışmaları, kendilerini rahat ifade edebilmeleri gibi becerileri elde edebilmeleri için okullar önemli işlevler görmektedir. Okulda demokratik bir öğrenme ortamının oluşturulması öğrencilerin kendilerini daha rahat hissetmelerine, kendilerine güvenmelerine ve toplumla barışık yaşamalarına imkân sağlayabilir. Demokratik eğitim ortamıyla öğrencilerde düşünme becerisi gelişebilir. Aynı zamanda öğrenciler düşüncelerini özgürce, saygı çerçevesinde ifade edebilme imkânını da elde edebilirler (Yeşil, 2003). Okullar, öğrencilere bu imkânı demokratik bir öğrenme ortamı içinde sunabilir.

Alanyazın incelendiğinde, demokratik eğitim ve demokratik öğrenme ortamının geliştirilmesi için araştırmaların yapıldığı görülmektedir (Aktemur, 2019; Alshurman, 2015; Korkmaz, 2013; Beverly & Darling-Hammond, 2009; Duman, 2006; Genç, 2006; Yeşil, 2003). Demokratik öğrenme ortamının inşası için okul yönetiminin, öğretmen ve öğrencilerin görev ve sorumluluklarını tespit etmek önemlidir. Demokrasi, yaşanarak elde edildiği için zamanla değişen koşulları göz önünde bulundurmak ve bu koşullara göre öğrenme ortamlarını düzenlemek gerekmektedir. Bu araştırma, demokratik öğrenme ortamı için yukarıda belirtilen paydaşların görev ve sorumluluklarını tespit etmeye dönüktür. Bu amaçla, araştırmada öğretmen görüşlerine başvurulmuştur. Bu kapsamda, araştırmadan elde edilecek sonuçların; okul yöneticilerine, öğretmenlere, öğrencilere, politika belirleyicilere ve eğitimin diğer paydaşlarına öneri sunması ve alanyazına katkı sağlaması beklenmektedir.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, öğretmenlerin demokratik öğrenme ortamının inşasına yönelik olarak görüşlerini değerlendirmektir. Bu amaçla MEB’e bağlı resmî okullarda, farklı branşlarda görev yapmakta olan öğretmenlerden görüş alınmıştır. Araştırma; öğretmenlerin demokratik öğrenme ortamına yönelik görüşleri alınarak daha nitelikli ve işlevsel öğrenme ortamlarının sağlanması, okul-öğrenci-veli ilişkilerine yönelik ihtiyaçların saptanması ve öğrenme ortamlarına yönelik sorunlara çözüm önerileri bulunması açısından önemlidir. Araştırmanın ana amacı doğrultusunda aşağıdaki alt amaçlara cevap aranmıştır:

1. Demokratik öğrenme ortamının inşasına yönelik olarak okul yönetiminin sorumlulukları hakkında öğretmen görüşleri nelerdir?
2. Demokratik öğrenme ortamının inşasına yönelik olarak öğretmenlerin sorumlulukları hakkında öğretmen görüşleri nelerdir?
3. Demokratik öğrenme ortamının inşasına yönelik olarak öğrencilerin sorumlulukları hakkında öğretmen görüşleri nelerdir?

Yöntem

Araştırmanın Deseni

Bu araştırma, nitel araştırma yönteminin olgubilim deseni ile yürütülmüştür. Nitel araştırma yönteminde olay, olgu ve algılar içinde buldukları doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir bakış açısıyla ortaya konulmaya çalışılır (Yıldırım & Şimşek, 2018). Olgubilim

çalışmalarında, birkaç kişinin bir olgu veya kavramla ilgili tecrübelerinin ortak anlamını tanımlama söz konusudur. Bu tür çalışmaların amacı, bir olguyla ilgili kişisel tecrübelerin ortaya çıkartılmasıdır (Creswell, 2007). Olgubilim deseninde farkında olunan ancak derinlemesine bilgi sahibi olunmayan olgular hakkında örnek, açıklama ve yaşantılar ortaya konulmaya çalışılmaktadır (Cropley, 2002). Bu çalışmada öğretmenlerin demokratik öğrenme ortamına ilişkin görüş ve deneyimleri ortaya çıkartılmak istendiği için olgubilim deseni seçilmiştir.

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın verilerini toplamak için Mardin ilinin Artuklu ilçesinde, farklı branşlarda görev yapmakta olan 40 öğretmen araştırmanın çalışma grubunu oluşturmaktadır. Araştırmanın katılımcıları, amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Amaçlı örneklemede araştırmacı kimlerin seçileceği konusundaki yargısını kullanarak araştırmanın amacına en uygun olan kişileri örnekleme alır. Böylece üzerinde çalışılan soruna en uygun kesim çalışmaya dâhil edilir (Balci, 2018). Bu örnekleme yöntemi ile araştırmacıların seçilen katılımcılara daha kolay ulaşabilmeleri, onlarla bir araya gelmeleri, araştırmaya pratiklik kazandırması nedenlerinden dolayı seçilmiştir.

Creswell'a (2007) göre nitel çalışmalarda bazı durumlarda sadece bir birey veya araştırma mekânı yeterliyken bu sayı 1 veya 2'den, 30 veya 40'a kadar çeşitlilik gösterebilmektedir. Araştırma kapsamında farklı branş öğretmenlerinden veri toplandığı için 40 öğretmenin görüşüne başvurulmuştur. Araştırmaya farklı branşlardan 11'i kadın (%27,5), 29'u erkek (%72,5) olmak üzere 40 öğretmen katılmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin 19'u ilköğretim (%47,5), 10'u ortaokul (%25), 11'i lise (%27,5) düzeyinde eğitim vermektedir. Araştırmaya; 3 bilişim teknolojileri öğretmeni (%7,5), 3 biyoloji öğretmeni (%7,5), 1 coğrafya öğretmeni (%2,5), 1 fizik öğretmeni (%2,5), 3 görsel sanatlar öğretmeni (%7,5), 2 ilköğretim matematik öğretmeni (%5), 1 rehberlik ve psikolojik danışmanlık öğretmeni (%2,5), 2 sosyal bilgiler öğretmeni (%5), 2 Türk dili ve edebiyatı öğretmeni (%5), 4 Türkçe öğretmeni (%10), 18 sınıf öğretmeni (%45) katılmıştır.

Veri Toplama Aracı

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak iki bölümden oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu, bir konu hakkında derinlemesine veri elde etmek amacıyla soru sorulup eksik ve açık olmayan cevaplarla ilgili tekrar soru sorarak cevapları daha belirgin hâle getirme imkânı sağlaması açısından avantajlıdır (Çepni, 2007). Görüşme formunun birinci bölümünü "Kişisel Veri Formu" oluşturmaktadır. Kişisel veri formunda araştırmanın amacına ilişkin detaylı açıklamalar ve katılımcılara ilişkin cinsiyet, yaş, branş, kurumun kademesi soruları yer almaktadır. Görüşme formunun ikinci bölümünü ise "Görüşme Soruları" oluşturmaktadır. Görüşme sorularında demokratik öğrenme ortamının inşasına yönelik üç soru yer almaktadır.

Verilerin Toplanması

Araştırma verileri toplanmadan önce Mardin Artuklu Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulundan 07.06.2021 tarih ve E-79906804-050.06.04-15319 belge sayı numarası ile etik kurul izni alınmıştır. Araştırma kapsamında 2020-2021 eğitim öğretim yılında Millî Eğitim Bakanlığına bağlı resmî ilköğretim, ortaokul ve liselerde görev yapmakta olan öğretmenlerle görüşmeler yapılmıştır. Araştırma verilerinin toplanması için öğretmenlerin görev yaptıkları

kurumlara gidilmiştir. Öğretmenler, görüşme formundaki soruları yazılı olarak cevaplandırmışlardır. Öğretmenlerin farklı branşlarda ve okullarda görev yapmalarına dikkat edilmiştir. Görüşme öncesi öğretmenlere araştırma hakkında bilgi verilmiştir. Araştırmaya katılım konusunda gönüllülük esası gözetilmiştir.

Verilerin Analizi

Görüşme formu ile öğretmenlerden toplanan verilerin analiz edilmesinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Strauss ve Corbin'e (1998) göre nitel araştırmaların veri analizinde betimsel analiz ve içerik analizi olmak üzere iki teknik kullanılmaktadır. Betimsel veri analizinde toplanan veriler önceden belirlenmiş olan temalara yerleştirilir. İçerik analizde ise toplanan verilerden temalar ve alt temalar oluşturulur (Yıldırım & Şimşek, 2018). İçerik analizi; sözel, yazılı, basılı ve diğer verilerin içerdiği mesajları anlam ve dil bilgisi açısından nesnel ve sistematik olarak sınıflandırma, çıkarımda bulunma ve sayılara dökme işlemidir (Tavşancıl & Aslan, 2001).

Verilerin analizinde aşağıdaki aşamalar takip edilmiştir:

1. Verilerin kodlanması,
2. Kodlanan verilerin temalarının belirlenmesi,
3. Kodların ve temaların düzenlenmesi,
4. Bulguların tanımlanması ve yorumlanması (Yıldırım & Şimşek, 2018).

Veri kodlaması yapılırken kodlamalar arası tutarlılığın hesaplanması için Miles ve Huberman (1994) tarafından geliştirilen "Uyuşum Yüzdesi Formülü" kullanılmıştır. Formüle göre hesaplama "Güvenirlilik=Görüş birliği/(Görüş birliği + Görüş ayrılığı) x 100" şeklinde yapılmaktadır. Kodlamalar arası uyum yüzdesinin %70 ve üzerinde olması kodlama güvenirliliği için yeterli olarak kabul edilmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2018). Araştırmacıların, bu formül aracılığıyla kodlama uyum yüzdesi 0.85 olarak tespit edilmiştir. Görüşme formunda katılımcılardan tanımlayıcı bilgiler talep edilmediği için her bir öğretmene "Katılımcı" kelimesinin baş harfine bir sayı verilerek (K1, K2, K3 vb.) kodlama yapıldıktan sonra analizler yapılmıştır.

Verilerin Geçerlik ve Güvenirliliği

Bu araştırmada geçerlik ve güvenirliliği sağlamak için tüm veriler içerik analizi ile analiz edilmiştir. Sonuçların inandırıcılığı, bilimsel bir araştırmanın en önemli ölçütlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Geçerlik ve güvenirlilik bu açıdan araştırmalarda en yaygın kullanılan ölçütlerdir (Yıldırım & Şimşek, 2018).

Araştırmanın geçerlik ve güvenirliliği aşağıdaki maddeler ile sağlanmaya çalışılmıştır:

1. Görüşme formu öğretmenlere sunulmadan önce alan uzmanlarına sunularak gerekli öneriler alınmış ve düzeltmeler yapılmıştır.
2. Araştırmacılar, araştırma sürecinin her aşamasında şeffaf ve nesnel davranarak araştırmaya müdahalede bulunmamıştır.
3. Araştırma verileri toplandıktan sonra veriler kodlara ayrılmış ve temalar oluşturulmuştur.
4. Bulguların geçerlik ve güvenirliliğini sağlamada eğitim programları ve öğretim alanındaki iki uzmandan görüş alınmıştır. Uzman görüşleri ve araştırmacı görüşleri arasında kodları ortaya çıkartmada benzerlik bulunmuştur. Tema oluşturmada ve

temaları isimlendirmede ise farklılıklar doğmuştur. Uzman görüşleri bağlamında ortaya çıkan kodlar yeniden temalara ayrılmış ve bu temalar yeniden isimlendirilmiştir. 5. Öğretmen görüşleri arasından doğrudan alıntılar yapılmıştır.

Bulgular

Okul Yönetiminin Sorumlulukları ile İlgili Bulgular ve Yorum

Demokratik öğrenme ortamının inşasına yönelik okul yönetiminin sorumlulukları ile ilgili öğretmen görüşlerinden elde edilen bulgular Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1.

Öğretmenlerin, Okul Yönetiminin Sorumlulukları Hakkındaki Görüşleri

Tema	Kodlar	f
Demokratik Okul Ortamı Oluşturma	Görüşlere başvurma (K3, 4, 5, 10, 12, 13, 15, 21, 22, 23, 24, 25, 27, 29, 34, 38, 39, 40), iletişim ve iş birliği içinde olma (K1, 2, 5, 6, 7, 8, 10, 13, 17, 21, 30, 32, 34, 35), güvenilir bir çevre oluşturma (K2, 4, 22, 28, 39), demokratik olma (K1, 2, 3, 4, 13, 15, 17, 19, 20, 25, 26, 30, 37, 38), açık ve şeffaf olma (K15, 17, 22, 24, 28, 39), yetkileri paylaşma (K17, 24, 27, 29, 31, 33, 36), azınlıkların ihtiyaçlarına cevap verme (K16, 29, 36, 40), çözüm odaklı olma (K20, 22, 24, 25, 38), model olma (K1, 15, 31), bireylere karşı saygılı olma (K1, 4, 7), özgür bir okul ortamı oluşturma (K14, 21, 37), özendirme faaliyetleri yapma (K5, 10, 20), fırsat eşitliği sağlama (K4), yapıcı dil kullanma (K18)	87
Okul müdürlerinin Şahsi Sorumlulukları	Eleştiriye açık olma (K22, 27, 34, 38), yenilikçi olma (K1, 5, 6, 22, 25), değer odaklı olma (K8, 14, 21, 38), empati kurma (K14, 20, 22), bürokrasiden kaçınma (K12, 25, 36), sorumluluk alma (K3, 37), tutarlı olma (K11, 22), vizyon sahibi olma (K14, 23), hoşgörülü olma (K13, 35), iyi bir dinleyici olma (K24), birlik ve beraberlik içinde olma (K29), uzmanlaşma (K1), araştırmacı olma (K2), risk alma (K12)	32
Eğitim Faaliyetlerinin Geliştirilmesi	Karar süreçlerine katılma (K6, 7, 10, 21, 26), Etkinlikler düzenleme (K1, 12, 14, 18, 22, 25), destekleyici olma (K1, 8, 11, 14, 16, 19, 25, 31), eşit davranma (K1, 11, 12), süreç odaklı değerlendirme (K11), araç gereçleri temin etme (K17, 22), ders programlarını adaletli hazırlama (K18), başarıyı artırma (K20)	27
Öğretmenlere Yönelik sorumluluklar	Güdüleyici olma (K16, 20, 22, 28, 32, 39), eşit davranma (K1, 11, 18, 22), kararlarda danışma (K7, 13, 18, 22), rehber olma (K1, 4, 22), değer verme (K18), tarafsız davranma (K2),	19
Velilere Yönelik sorumluluklar	Yönetime katılımı sağlama (K12, 17, 22, 26, 29), görüşlerini alma (K9, 12, 14, 22), eşit davranma (K1, 11, 12, 29), okul aile birliği ile ılımlı ilişkiler sağlama (K15, 28, 39), ev ziyaretleri yapma (K17), adil davranma (K11)	18
Toplam		183

Tablo 1’de yer alan okul yönetiminin sorumluluklarına ilişkin öğretmen görüşleri incelendiğinde demokratik okul ortamı oluşturmaya yönelik, okul müdürlerinin şahsi sorumluluklarına yönelik, öğretmenlere yönelik, velilere yönelik ve eğitim faaliyetlerinin geliştirilmesi temalarının ortaya çıktığı görülmektedir. Okul yönetimleri; öğretmen, öğrenci ve veli açısından oldukça önemli bir noktada yer almaktadır. Nitekim okulla ilgili tüm bireylerin ortak noktası denilebilir. Bu yüzden okul yönetimlerinin herkese eşit mesafede yaklaşması ve karar almada diğer bireylerin görüşlerine başvurması önem arz etmektedir. Bu şekilde diğer bireylerin okulu benimsemesi daha kolay olacak ve nitelikli bir eğitim ortamı oluşacaktır. Öğretmen görüşleri de bu yönde birleşmektedir. Öğretmen görüşlerinin genel olarak karar alma

ile ilgili olması okul yönetimlerinin bu konuda daha hassas ve duyarlı olması gerektiği göstermektedir. Öğretmenlere göre demokratik öğrenme ortamının inşasına yönelik okul yönetiminin sorumluluklarına ilişkin öğretmen görüşlerinden elde edilen ilk alt tema *demokratik okul ortamı oluşturmaktır*. Buna göre okul yönetimleri okulda demokratik bir öğrenme ortamının oluşturulması için eğitim paydaşlarıyla iş birliği içinde olmalı, karara katılmaları için öğretmen ve öğrencileri teşvik etmeli, okul yöneticilerini demokratik tutum ve davranışlar sergilemeli, özgür bir okul ortamı oluşturmalı ve kapsayıcı okul yönetimi oluşturmalı şeklinde görüşler elde edilmiştir. Demokratik öğrenme ortamının inşası için öğretmenlerin, okul yönetiminin sorumluluklarına ilişkin görüşlerinden bazıları aşağıda sunulmuştur.

Okul personelinin okula bağlılığının ve sahiplenme duygusunun artması için gerekli davranışların sergilenmesi gerekir (K5). Okul yönetimi demokratik ve katılımcı olmalıdır. Öğretmenlerin, öğrencilerin ve velilerin karar alma sürecine katılımını sağlamalıdır (K12). Okul yönetimi öğretmenleri güdüleyerek okul kültürünün bir parçası hâline getirmelidir (K28). Demokratik bir ortamda okul yönetimi otoritenin dağıtıldığı ve gücün paylaşıldığı bir ortam yaratmalıdır. Demokratik bir öğrenme ortamında okul yönetiminin bütünleyici herkesi aynı derecede seven sayan kollayan bir tutum sergilemesi gerekiyor (K37).

Demokratik öğrenme ortamının inşasına yönelik okul yönetiminin sorumluluklarına ilişkin öğretmen görüşlerinden elde edilen ikinci alt tema *okul yöneticilerinin şahsi sorumlulukları* olarak belirlenmiştir. Buna göre okul yöneticilerinin eleştiriye açık olmaları, değerlere duyarlı bir yönetim tarzı sergilemeleri, empati kurmaları ve hoşgörülü olmaları gerektiği ifade edilmiş; bu durumun demokratik öğrenme ortamına zemin hazırlayacağı belirtilmiştir. *Okul müdürlerinin şahsi sorumlulukları* temasına ilişkin öğretmen görüşlerinden bazıları aşağıda sunulmuştur.

Okul yöneticileri yeniliklere açık olmalı kendilerini sürekli güncellemeli, kendi alanlarında uzmanlaşmalı ve öğretmenlere rehber olmalıdır (K6). Okul yönetimi hiçbir durumu kişiselleştirmemeli, önyargılardan vazgeçmeli, iyi gözlem yapmalı ve çözüm odaklı değildir. Yaşanan en küçük bir krizde bile krizin büyümeden çözüme kavuşması için çalışmalıdır (K22). Okul yönetimi en iyi uygulamaları paylaşır, güven ve iş birliği ortamı oluşturma çabası içinde olmalı ve çalışmaları öğrenci ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak yapmalıdır (K29). Okul Yönetimi, öğrencilerin okul hayatında etkinliklere katılımlarının sağlanması, okul ortamında haklarının ve görevlerinin farkında olmalarını sağlayacak ortamı oluşturmaktadır (K34).

Demokratik öğrenme ortamının inşasına yönelik okul yönetiminin sorumluluklarına ilişkin öğretmen görüşlerinden elde edilen üçüncü alt tema *öğretmenlere yönelik sorumluluklar* olarak belirlenmiştir. Öğretmenlerin bu herkese eşit davranmaları, özellikle öğrenme ortamında öğrenciler arasında ayırimcılık yapmamaları, öğrencileri karar alma süreçlerine katmaları, öğrencilerle ortak karar almaları, öğrencilere değer vermeleri ve öğrenciler arasında ayırimcılık yapmamaları gerektiği belirtilmiştir. Öğretmenlere yönelik sorumluluklar alt temasına ilişkin öğretmen görüşlerinden bazıları aşağıda sunulmuştur.

Okul yönetimi eğitimcilerin (öğretmen) hazır bulunuşluk seviyelerinin değerlendirilmesi ve eğitilmesi için gerekli çalışmaları yapmalıdır (K9). Okul yönetimi öğretmenleri güdüleyerek okul kültürünün bir parçası hâline getirmelidir (K17). Öğretmenlerin, eğitim öğretim için kendilerini güvende hissedecekleri bir okul iklimi yaratmalıdırlar (K23). Öğretmenlere çeşitli sorumluluklar verilirken kullanılan dil kesinlikle emredici olmamalıdır (K40).

Araştırma kapsamında elde edilen diğer bir alt tema da öğrenci *velilerinin sorumlulukları* ile ilgilidir. Öğretmenler, demokratik öğrenme ortamı için velilerin de sorumluluklar yüklenmeleri gerektiğinden söz etmişlerdir. Karar alma süreçlerine velilerin katılması, ilgili konularda velilerin görüşlerine başvurulması, velilerin okul sistemine dâhil edilmesi için ev ziyaretlerinin yapılması, okul ile veliler arasında olumlu ilişkilerin geliştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. *Velilere yönelik sorumluluklar* alt temasına ilişkin öğretmen görüşlerinden bazıları aşağıda sunulmuştur.

Velilerin mutlaka okulun aktif ortakları olması sağlanmalıdır. Bu durum ev ziyaretleri ile desteklenmelidir (K17). Velinin okul ve sınıfla ilgili çeşitli etkinliklere katılmasını ve gönüllü görevler almasını sağlamalıdır (K23). Okul yönetimi velilerin ne iş yaptıklarına bakmadan onlara her konuda yardımcı olması gerekir (K38).

Demokratik öğrenme ortamının inşasına yönelik okul yönetiminin sorumluluklarına ilişkin ortaya çıkan son alt tema *eğitim faaliyetlerinin geliştirilmesi* olarak tespit edilmiştir. Bu evrede, okul yöneticilerinin öğretimsel liderlik özelliklerinin ön plana alındığı görülmektedir. Öğrenme öğretme sürecinde okul yöneticilerinin etkinlik temelli çalışmalar için uygun ortam hazırlamaları, öğretmen ve öğrencileri desteklemeleri, ders araç gereçlerini temin etme ve öğretmenler arasında adil davranmaları gerektiği ifade edilmiştir. *Eğitim faaliyetlerinin geliştirilmesi* alt temasına ilişkin öğretmen görüşlerinden bazıları aşağıda sunulmuştur.

Okulun fiziki şartlarını göz önünde bulundurup okulda yapılması istenilen turnuva gibi sanatsal ve sportif etkinlikleri öğrencilerin tercihine sunmak gerekir (K12). Okul yönetimi demokratik bir eğitim programı sürecinde, her türlü kaynağın öğrenciler tarafından çalışmasına, her öğrencinin ilgi ve gereksinimlerinin karşılamasına ve her öğrencinin kavrama gücü doğrultusunda etkin katılımına olanak sağlamalıdır (K27). Okul Yönetimi demokratik öğrenme ortamının inşası için öğrencilerin eğitim sürecinde ussal düşünme tutum ve alışkanlığı kazanarak, yeniliklere açık, hoşgörülü bir kişilik geliştirebilmelerine olanak tanımalıdır (K30).

Öğretmenlerin Sorumlulukları ile İlgili Bulgular ve Yorum

Demokratik öğrenme ortamının inşasına yönelik öğretmenlerin sorumlulukları ile ilgili öğretmen görüşlerinden elde edilen bulgular Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2.

Öğretmenlerin, Öğretmenlerin Sorumlulukları Hakkındaki Görüşleri

Tema	Kodlar	f
Demokratik Öğrenme Süreci Oluşturma	Öğrenme ortamlarını düzenleme (K4, 5, 6, 9, 10, 15, 16, 17, 22, 28, 30, 32, 35), öğrencilere eşit davranma (K1, 9, 10, 11, 12, 13, 18, 20, 22, 24, 27, 31, 40), demokratik olma (K2, 3, 5, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 18, 19, 22, 33, 36, 39), etkinlikler düzenleme (K4, 5, 7, 23, 29, 30), yapılandırmacı anlayışla dersleri işleme (K4, 5, 6, 8, 9, 12, 15, 20, 23, 25, 28, 29, 35, 36, 39), istenmeyen davranışların nedenini araştırma (K7, 8, 9, 25), ortak karar alma (K18, 19, 26), cezada davranışa dönük olma (K8), sınıf yönetimini sağlama (K25)	71
Demokratik Öğretmen Kişiliği	Model olma (K2, 5, 6, 10, 13, 19, 22, 34, 35), sorun çözebilme (K2, 3, 15, 20, 21, 24, 39), farklı kültürlere karşı duyarlı olma (K7, 9, 12, 20, 22, 23, 27, 32, 36, 40), objektif olma (K3, 11, 13, 16, 29, 31, 34, 40), rehber olma (K2, 5, 8, 14, 27), sorumluluk alabilme (K21, 24), evrensel değerlere sahip olma (K14, 21), ön yargılı olmama (K7, 16, 40), sevgiyle yaklaşma (K12), empati kurabilme (K21), dürüst olma (K21)	49

Kapsayıcı Ortam Oluşturma	Bireysel farklılıklara saygılı olma (K1, 2, 3, 5, 9, 11, 12, 15, 17, 20, 23, 24, 26, 28, 29, 32, 38), öğrenci merkezli olma (K1, 2, 9, 12, 14, 19, 22, 26, 29, 38, 40), destekleyici olma (K7, 9, 10, 14, 37), iş birliği sağlama (K5, 9, 12, 20, 26), değer verme (K4, 8), derslerde katılımını sağlama (K9)	41
Mesleki Gelişim	Uzmanlaşma (K1, 7, 13, 14, 22, 25), yenilikçi olma (K1, 2, 14, 22, 32, 33, 37), Türkçeyi etkili kullanma (K13, 15, 28, 39), mesleği benimseme (K14, 19, 32), araştırmacı olma (K4)	21
Paydaşların Etkileşimi	Veliler ile etkileşim (K3, 7, 17, 20), çevre ile etkileşim (K7, 30), okul yönetimi ile etkileşim (K14, 16), öğretmenlerle iş birliği sağlama (K5),	9
Toplam		191

Tablo 2’de yer alan öğretmen sorumluluklarına ilişkin öğretmen görüşleri incelendiğinde *demokratik öğrenme süreci oluşturma, demokratik öğretmen kişiliği, kapsayıcı ortam oluşturma, mesleki gelişim* ve paydaşların *etkileşim* alt temalarının ortaya çıktığı görülmektedir. Öğretmenler, öğrencilerin doğrudan rol-model aldığı, benimsediği bireylerdir. Öğrenciler ailelerinden sonra en fazla öğretmenlerini görmekte ve öğretmenlerinin yaptığı her şeyi taklit etmeye çalışmaktadır. Bu yüzden sınıf ve okul ortamında öğretmenlerin davranışlarına, konuşmalarına, hâl ve hareketlerine özen göstermesi öğrenciler açısından önemlidir. Öğrencilere “bir şeyi yapma, etme” demek gibi olumsuz ifadeler pek karşılık bulmamaktadır. Özellikle öğretmen yapma, etme dediği şeyleri kendisi yapıyorsa bu durum öğrencinin öğretmenine olan saygısını zedeler. Öğretmenler öğrencilerine kişilikleriyle rol-model olmalı, öğrencilerinin birer birey olduklarını bilerek onlara değer vermeli ve görüşlerine başvurmalıdır. İncelenen öğretmen görüşleri de bu durumu yansıtmaktadır.

Demokratik öğrenme ortamının inşasına yönelik öğretmenlerin sorumluluklarına ilişkin öğretmen görüşlerinden elde edilen ilk alt tema *demokratik öğrenme sürecini oluşturma* olarak belirlenmiştir. Öğretmenlere göre demokratik öğrenme ortamının oluşturulmasında en önemli öğretmen sorumluluklarından biri, demokratik bir öğrenme sürecinin oluşturmaktır. Görüşlere göre öğretmenler öğrenme ortamlarını katılımcı esaslara göre düzenlenmeli, demokratik süreçleri işletmeli, karar alma süreçlerine öğrencilerin katılmaları sağlanmalı, öğrenci merkezli yaklaşımlarla öğrenme ortamları tasarlanmalı ve demokratik tutum ve davranışlar sergilenmeli şeklindedir. Demokratik öğrenme sürecinin inşası için öğretmen sorumluluklarına ilişkin görüşlerden bazıları aşağıda sunulmuştur.

Öğretmenin öğrencilerde demokrasi kültürü oluşturabilmesinin en temel ve en kritik yolu; yapılan oylama, tartışma gibi durumlardan çıkan kararları kesinlikle ama kesinlikle uygulamaya geçirmesidir. Uygulamaya geçirilmeyen her karar öğrencide olumsuz etki yaratacaktır (K3). Öğretmen, öğretimin yöneticisi olarak belirlediği öğrenme hedefleri doğrultusunda öğrencisine ve öğrenme sürecinin özelliklerine uygun biçimde, dışsal olayları seçme, düzenleme, uygulama ve denetleme görevlerini yerine getirebilmelidir (K15). Demokratik eğitim ortamında öğretmenler, uygulamalara öğrenci merkezli yaklaşmalıdır. Bu süreçte öğretmenler, öğrenciler arasındaki farklılıkları dikkate alarak öğrenmeyi kolaylaştıracak etkinlikler planlamalıdır (K29). Öğretmen, demokrasinin ilke ve kurallarını, insan hak ve özgürlüklerini eğitim ve öğretim programlarında açık ya da örtük hedeflere dönüştürüp öğrenme yaşantıları yoluyla öğrencilere uygulamalı olarak kazandırmalıdır (K39).

Demokratik öğrenme ortamının inşasına yönelik öğretmenlerin sorumluluklarına ilişkin görüşlerden elde edilen ikinci alt tema *demokratik öğretmen kişiliği* olarak belirlenmiştir.

Öğretmen görüşlerine göre örnek öğretmen kişiliği ön plana çıkmaktadır. Aynı zamanda sorun çözme becerisine sahip, kapsayıcı özellikler sergileyen, ön yargılardan uzak ve evrensel değerlere sahip olması gerektiği belirtilmiştir. Demokratik öğrenme sürecinin inşası için öğretmen sorumluluklarına ilişkin görüşlerinden bazıları aşağıda sunulmuştur.

Ayrıca hepimizin bildiği gibi öğretmen rol modeldir. Demokratik toplumun inşası eğitimden geçer ve öğretmen davranışlarında demokratik davranışlar sergileyerek öğrencilerine örnek olmalıdır (K6). Müfredatı uygularken öğrencilerin kültürel kimliklerini göz önünde bulundurmalı farklı kültürel değerleri ve önyargıları anlamalıdır (K12). Öğrencilere rehber olmalı, öğrencilerin düşünmesi sağlamalı ve öğrencileri teşvik etmelidir (K27).

Araştırma bulgularına göre öğretmenlerin sorumluluklarına ilişkin görüşlerden elde edilen üçüncü alt tema *kapsayıcı ortam oluşturma* olarak belirlenmiştir. Bu alt temada öğretmenlerin eğitimde kapsayıcılığın ilkelerine göre hareket etmeleri gerektiği belirtilmiştir. Bu kapsamda, bireysel farklılıkların dikkate alınması, öğrenen merkezli uygulamaların yapılması, iş birliğine dayalı çalışmaların özendirilmesi ve derslere etkin katılımın sağlanması gerektiği ifade edilmiştir. *Kapsayıcı ortam oluşturma* temasına ilişkin öğretmen görüşlerinden bazıları aşağıda sunulmuştur.

Öğretmen, öğrencilerinin düşünen ve düşünceye saygılı bireyler olarak yetişmelerine yardımcı olmalıdır (K14). Öğrencilerde sorun çözme becerilerini geliştirmeye katkıda bulunmalı, tartışma ve katılım içinde kararlar alınmasını sağlamalıdır (K30). Öğretmen, demokratik öğrenme ortamının inşası için öğrencilere hak ve sorumluluk kavramlarını iyi öğretmeli, öğrenciler arasında aktif katılım ve eşitlik sağlamalı ve farklılıkları objektif değerlendirmelidir (K31).

Demokratik öğrenme ortamının inşasına yönelik öğretmenlerin sorumluluklarına ilişkin görüşlerden elde edilen dördüncü alt tema *mesleki gelişimdir*. Bu alt temada öğretmenlerin mesleki gelişim becerileri ön plana alınmıştır. Öğretmenler, Türkçeyi etkili kullanmaya, yenilikleri takip etmeye, uzmanlaşmaya vurgu yapmışlardır. Ayrıca öğretmenlerin araştırma becerisine sahip olmaları gerektiği de belirtilmiştir. Mesleki gelişim temasına ilişkin öğretmen görüşlerinden bazıları aşağıda sunulmuştur.

Öğretme kendisini sürekli yenileyip değişimlere açık olmalıdır. Değişimleri sınıfına, öğrencisine ve okuluna yansıtmalıdır (K6). Öğretmenler kendi alanlarında uzmanlaşmalı ve kendilerini sürekli güncellemelidir (K25). Öğretmen kendi branşında tüm konulara hâkim olmalı ve dolayısıyla da eğitim öğretim verdiği sınıfta sınıf hâkimiyetini kontrol altında tutmalıdır (K31).

Öğretmen görüşlerinden elde edilen son alt tema ise *paydaşlarla etkileşim* alt teması olarak belirlenmiştir. Öğretmen görüşlerine göre etkileşim kavramı ön plana çıkmaktadır. Öğretmenlerin veliler ve okulun sosyal çevresi ile iletişim ve etkileşim içinde olmaları, okul yönetimi ve meslektaşlarıyla iş birliği içinde olmaları gerektiği görüşlerden anlaşılmaktadır. *Paydaşlarla etkileşim* temasına ilişkin öğretmen görüşlerinden bazıları aşağıda sunulmuştur.

Ebeveynler ve aileleri, çocukların eğitimi konusunda okulun aktif katılımcıları olarak görmelidir. Okul ile ev arasında iki yönlü sürekli iletişim sistemini kurarak etkili işletmelidir (K7). Okul gelişiminin ve standartlarının yükseltilmesini sürekli bir uğraşı hâline getirmeli ve bu uğraşılara tüm paydaşların katılımını sağlamaya çalışmalıdır (K19). Ebeveynler ve aileleri

çocuklarının eğitimi konusunda okulun aktif katılımcıları olarak görüp okul ile ev arasında iki yönlü sürekli iletişim sistemini kurmalı ve bunu etkili işletmelidir (K38).

Öğrencilerin Sorumlulukları ile İlgili Bulgular ve Yorum

Demokratik öğrenme ortamının inşasına yönelik öğrencilerin sorumlulukları ile ilgili öğretmen görüşlerinden elde edilen bulgular Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3.

Öğretmenlerin, Öğrencilerin Sorumlulukları Hakkındaki Görüşleri

Tema	Kodlar	f
Sorumluluk ve Farkındalık	Görev ve sorumluluk alma (K1, 2, 3, 5, 7, 8, 9, 11, 12, 14, 16, 17, 19, 21, 22, 24, 27, 30, 34, 36, 38, 40), öz yönetim sahibi olma (K1, 6, 9, 12, 20, 22, 25, 29, 30, 34, 37, 38, 40), hoşgörülü olma (K3, 8, 9, 10, 12, 13, 16, 19, 22, 23, 28, 29, 36, 38, 40), farkındalık sahibi olma (K10, 12, 20, 25, 26, 32, 35), empati kurma (K18, 37)	59
Demokratik Öğrenci Kişiliği	Farklı görüşlere saygı duyma (K8, 10, 13, 15, 18, 22, 28, 31, 33, 39), bireylere saygı gösterme (K3, 15, 18, 24, 27, 28, 29, 30, 39), dayanışma içinde olma (K3, 9, 10, 12, 19, 22, 23, 26, 27, 29, 34, 36, 38, 40), iş birliği içinde olma (K1, 4, 5, 16, 17, 21, 24, 32), grupla çalışma (K8, 9, 12, 37), uyum sağlama (K19, 22, 33), toplumsal kuralları özümseme (K32, 35), başkasının yararını gözetme (K18), farklı kültürlere saygılı olma (K23),	52
Etkin Katılım	Araştırma yapma (K2, 10, 13, 16, 20, 25, 30, 31, 37, 39), okul etkinliklerine katılma (K3, 9, 10, 12, 20, 23, 27, 38), öğrenmeye istekli olma (K2, 3, 10, 30, 31), okul medyasını takip etme ve katkıda bulunma (K11, 15, 28, 29, 39), gelişmeye açık olma (K5, 14, 25, 31)	32
Okula Uyum	Okul ve sınıf kurallarına uyma (K5, 7, 14, 15, 17, 22, 28, 32, 39), okul yönetimine katkıda bulunma (K15, 19, 20, 24, 28, 39), karar alma süreçlerine katılma (K27, 29, 36, 38, 40), disiplin kurallarına uyma (K11, 29), okul imkânlarından yararlanma (K11)	23
Bireysel Sorumluluk Alma	Kendini ifade etme (K10, 15, 19, 20, 23, 25, 28, 39), demokratik davranışlar sergileme (K2, 16, 17, 21), barışçıl olma (K15, 22, 28, 39)	16
Toplam		182

Tablo 3'te yer alan öğrenci sorumluluklarına ilişkin öğretmen görüşleri incelendiğinde *sorumluluk ve farkındalık, demokratik öğrenci kişiliği, etkin katılım, okula uyum ve bireysel sorumluluk alma* temalarının ortaya çıktığı görülmektedir. Okullar sadece ders işlenen kurumlar değildir. Okullar insanların ikinci evi, ikinci ailesidir. Bu sebeple eğitim ve öğretim kavramları her zaman birlikte kullanılır. Çünkü okullarda öğrencilere ders faaliyetleri dışında hayatın kendisi öğretilir. Öğrenciler hayata hazırlanır. Öğretmenler, demokratik öğrenme ortamının inşasında öğrencilerin görev ve sorumluluk alması, farklı görüşlere saygı duymayı öğrenmesi, araştıran, sorgulayan bireyler olması gerektiğini düşünmektedir. Öğretim kademeleri ve bireysel farklılıklar göz önünde bulundurulduğunda tüm öğrencilerin demokratik ortama yönelik olarak aynı performansı göstermesi beklenemez. Fakat öğretmenlerin desteği ile öğrencilerin demokratik öğrenme ortamlarına uyum sağlaması ve bunu içselleştirmesi mümkündür.

Demokratik öğrenme ortamının inşasına yönelik öğrencilerin sorumluluklarına ilişkin öğretmen görüşlerinden elde edilen ilk alt tema *sorumluluk ve farkındalık* olarak belirlenmiştir. Öğretmenlere göre demokratik öğrenme ortamının oluşturulmasında öğrencilerin sorumluluk ve görev almaları önem arz etmektedir. Öğrencilerin hoşgörülü davranış sergilemeleri farkındalık

sahibi olmaları, öz yönetim becerilerini göstermeleri ve empati kurmaları gerektiği belirtilmiştir. Sorumluluk ve farkındalık alt temasına ilişkin öğretmen görüşlerinden bazıları aşağıda sunulmuştur.

Diğer öğrencilere dostça, dayanışma içinde, hoşgörülü bir şekilde yaklaşmalı ve sorumluluk almalıdır (K3). Demokrasinin bir gereği olan çoğulculuğu, farklı kültürlerin, değerlerin ve önyargıların öğrencilerin anlaması gerekir (K10). Öğrenciler demokrasiyi okulda yaşamalıdır ve kendi kendilerini yönetmeyi öğrenmelidirler. Bunun için okullarda öğrenci toplulukları, sınıf başkanlığı, eğitsel kollar gibi kurullarda öğrenci temsilciliklerinin bulunması gerekir. Okullarda öğrenci katılımı hem öğrencilerin gelişimi ve öğrenmesi hem de demokratik vatandaşlık için önemlidir (K40).

Demokratik öğrenme ortamının inşasına yönelik öğrencilerin sorumluluklarına ilişkin öğretmen görüşlerinden elde edilen ikinci alt tema *demokratik öğrenci kişiliği* olarak belirlenmiştir. Öğretmenler saygı, iş birliği içinde çalışma ve kurallara uyma kavramlarını ön plana çıkarmışlardır. Bu alt temada iş birliği ve dayanışma içerisinde hareket etme, farklı kişilere ve görüşlere saygılı olma, toplumsal kurallara uyma gibi görüşler belirtilmiştir. *Demokratik öğrenci kişiliği* alt temasına ilişkin öğretmen görüşlerinden bazıları aşağıda sunulmuştur.

Ortak alınacak kararlarda bazen kendi düşüncelerinin kabul edilemeyeceğinin farkında olmalıdır. Daha da önemlisi bu kararlara mutlak suretle saygı duymalıdır (K18). Öğrenciler, bilgiye ulaşmada bu kadar imkân varken bilgiye ulaşmalı, araştırmalı ve bilgi kaynağını arkadaşları ile paylaşmalıdır (K21). Öğrenciler eğitim öğretim ortamı içerisinde, davranışlarının başkalarına rahatsızlık verici düzeyde olmaması ve eğitim ortamına zarar vermemesi açısından kontrol altında tutmalıdırlar (K32).

Demokratik öğrenme ortamının inşasına yönelik öğrencilerin sorumluluklarına ilişkin öğretmen görüşlerinden elde edilen üçüncü alt tema *etkin katılım* olarak belirlenmiştir. Buna göre öğrencilerin araştırma yapmaları, etkinlik temelli çalışmalara katılmaları, öğrenmeye karşı istekli olmaları, yeniliklere açık olmaları ve okulca yapılan/yapılacak faaliyetlere katkıda bulunmaları gerektiği ifade edilmiştir. Öğrencilerin etkin katılım alt temasına ilişkin öğretmen görüşlerinden bazıları aşağıda sunulmuştur.

Öğrenciler sadece dinleyen ya da söylenenleri tekrar eden bireyler olmaktan kurtulmalıdır. Eleştirebilen, sorgulayabilen ve araştırma yapabilen bireyler olma hedefini taşımalıdır (K13). Öğrenciler kendi ilgi ve yeteneklerini ön plana çıkaran aktivitelere katılmalı, derslerde de bu ilgiler doğrultusunda seçim yaparak kendi eğitim hayatları konusunda karar verebilmelidirler (K25). Öğrenciler bilgiye ulaşmada bu kadar imkân varken bilgiye ulaşmalı, araştırmalı ve bilgi kaynağını arkadaşları ile paylaşmalıdır (K33).

Demokratik öğrenme ortamının inşasına yönelik öğrencilerin sorumluluklarına ilişkin öğretmen görüşlerinden elde edilen diğer bir alt tema da *okula uyum* olarak belirlenmiştir. Öğretmenlere göre öğrencilerin okul tarafından belirlenen kurallara uymaları, karar alma süreçlerinde yer almaları ve okul yönetimine eylem ve düşünceleriyle katkı sağlamaları gerektiği şeklindedir. Okula uyum alt temasına ilişkin öğretmen görüşlerinden bazıları aşağıda sunulmuştur.

Okulda öğrenci katılımı hem öğrencilerin gelişimi ve öğrenmesi hem de demokrat vatandaşlık için gereklidir. Katılım öğrencilerin bilişsel, sosyal, moral, duygusal, ruhi yönlerden

gelişimi, birtakım beceri ve tavırlar geliştirmeleri açısından önemlidir. Bu sebeple öğrenciler okula uyum konusunda sorumluluk almalıdır (K4). Oluşturulan sınıf ve okul kurallarına uymayı bilmeli ve kurallara uymaya gayret göstermelidir (K15). Öğrenme sürecinde sınıf içi disiplinini öğrenciler kendi ilgi ve yeterliliklerine göre belirleyerek sürece dâhil olmalıdır (K32).

Demokratik öğrenme ortamının inşasına yönelik öğrencilerin sorumluluklarına ilişkin öğretmen görüşlerinden elde edilen son alt tema ise *bireysel sorumluluk alma* alt teması olarak belirlenmiştir. Buna göre öğrencileri kendini ifade edecekleri ortam bulmaları, öğrencilerin demokratik davranışlar sergilemeleri, barışçıl tutum ve davranışlar sergilemeleri gerektiği görüşlerden anlaşılmaktadır. *Bireysel sorumluluk alma* temasına ilişkin öğretmen görüşlerinden bazıları aşağıda sunulmuştur.

Öğrenciler okul ortamında kendilerini temsil ve ifade edebilmeli, okul içindeki temsil haklarını öğretmenlerle ve idari toplantılara katılarak kullanmalıdır (K20). Kuralların oluşturulması sürecinde öğrencilerin demokratik davranışlar sergilemesi ve sürece katılması, kuralların uygulanmasını kolaylaştırır. Bu yolla öğrenciler demokrasinin uygulanmasında önemli deneyimler kazanabilirler (K34). Öğrenciler kendi ilgi ve yeteneklerini ön plana çıkaran aktivitelere katılmalı, derslerde de bu ilgiler doğrultusunda seçim yaparak kendi eğitim hayatları konusunda karar verebilmelidirler (K37).

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Öğretmenlerin, demokratik öğrenme ortamının inşasına yönelik okul yönetiminin sorumlulukları ile ilgili görüşleri incelendiğinde okulla ilgili karar almada öğretmen, öğrenci ve velilerin ortak görüşlerine başvurmasının beklendiği sonucuna ulaşılmıştır. Okul yönetiminin ve öğretmenlerin demokratik tutum içinde hareket etmesi öğrenci ve velileri de etkileyerek demokratik öğrenme ortamı sağlayacaktır. Okul yönetiminin bu noktada terazinin iki kolu gibi hassas bir şekilde okul, öğretmen, öğrenci ve veli ilişkilerine dikkat etmesi gerekir. Demokratik eğitim, demokratik bir okul üzerine kuruludur (Tse & Kwan, 2000). Okullarda demokratik bir iklimin oluşturulmasında okul yöneticilerine daha fazla sorumluluk düştüğü açıktır. Okul yöneticilerinin demokratik tutumları, okul personeli ve öğrencilerde bir güven duygusu oluşturacaktır (Bellingham, 2003).

Demokratik örgütlerde karara katılım önemlidir. Örgütün aldığı kararlardan etkilenenlerin söz sahibi olmaları beklenmektedir (Aydın, 2018). Katılımcı bir yönetimin oluşabilmesi ve demokratik okul kültürünün sağlanması için geniş katılımlı bir anlayışa ihtiyaç vardır. Bu açıdan düşünüldüğünde okullarda, kurul ve komisyon çalışmalarına bütün paydaşların katılımının sağlanması ve demokratik şekilde kurul ve komisyonların işletilmesi gerekmektedir (Can & Ozan, 2020; Apple & Beane, 2011). Türkiye’de ilgili mevzuat incelendiğinde bu durumun hassasiyetle ele alındığı görülmektedir. Örneğin, İlköğretim Kurumları Yönetmeliğinin 34. ve devamındaki maddeleri (MEB, 2014) ile Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliğinin 109. ve devamındaki maddeler (MEB, 2013) incelendiğinde okullarda kararlara katılma hususunda geniş katılımın olması gerektiğinden söz edilmektedir. Araştırma sonuçları, öğretmenlerin okul yönetimine kısmen de olsa katıldıklarını göstermektedir (Can & Ozan, 2020; Özdaş, Ekinci & Öter, 2018; Özden, 1996).

Demokratik öğrenme ortamının inşasına yönelik okul yöneticilerinin sahip olması gereken şahsi sorumlulukları ile ilgili elde edilen sonuçlar incelendiğinde yöneticilerin; eleştiriye açık olmaları, okulun ve toplumun değerlerine duyarlı bir yönetim tarzı sergilemeleri, eğitim

paydaşlarıyla empati kurmaları ve paydaşlara ve diğere kişilere karşı hoşgörölü olmaları gerektiği şeklindedir. Bursalioğlu (2021) demokratik okul yöneticisini, karar alma süreçlerinde paydaşların görüşlerine önem veren, şeffaf bir yönetim sergileyen, iş birliğine yatkın, yönetimde ve karar karar almada objektif ve rasyonel yöntemler izleyen kişiler olarak tanımlamaktadır. Yönetim açısından demokratik bir okul, önemli kararlar almada tüm paydaşların katılımına dikkat etmelidir (Alshurman, 2015). Yapılan bir araştırmada demokratik öğrenme ortamı için öncelikli olarak öğretmenlerin ve okul yönetimlerinin somut olarak örnek olmalarının zorunlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Ensari, 1997). Temel demokratik değerlerin hayata geçirilmesi sadece demokratik eğitim uygulamalarını bünyesinde barındıran ve demokratik bir yönetime sahip eğitim kurumlarında mümkündür. Okullarda, yöneticilerin örgütlerini yönetmede yönetim tarzları önemli bir rol oynamaktadır. Herhangi bir örgütün yönetiminde yer alan kişilerin demokratik ilkelere uyması hayati önem taşır. Çünkü bu ilkelerin uygulanması bir eğitim kurumunun başarısında büyük rol oynar (Alshurman, 2015). Örgütte demokratik bir iklim oluşturmak için okul liderleri tutarlı olmalı, güven oluşturmali, uzun vadeli düşünebilmeli, adil olmalı, farklı düşüncelere saygı göstermeli, dayanışmayı sağlamalı, insanlara değer vermeli ve meseleleri daha geniş bir perspektiften ele almalıdır (Bellingham, 2003). Demokratik bir ortamda gücün paylaşımını ve otoritenin dağıtılmasını gerektiren “dağıtıcı liderlik” anlayışı hâkim olmalıdır. Böylece yöneticinin tek otorite olmasının önüne geçilebilecektir (Woods & Gronn, 2009).

Araştırma bulgularından elde edilen başka bir sonuç da öğretmenlerin sahip olması gereken sorumluluklardır. Öğretmenlerin sorumluluklarından bazıları öğrencilere eşit davranmaları, özellikle öğrenme ortamında öğrenciler arasında ayrımcılık yapmamaları, öğrencileri karar alma süreçlerine katmaları, öğrencilerle ortak karar almaları ve öğrencilere değer vermeleridir. Öğretmenin pedagojik yaklaşımı, öğrencilerin demokratik algılarını etkilemektedir. Hoşgörü, saygı ve adaletin olduğu öğrenme ortamlarında, öğrencilerin duygu ve düşüncelerini ifade etmeleri, tartışmalara katılmaları demokratik tutum kazanmalarında etkili olabilir (Vinterek, 2010). Hoşgörü, kararlara katılım, farklılıklara saygı gibi değerlerin eğitim sürecinde öğretmenler vasıtasıyla (Harber, 1994) yaşatılması demokratik öğretmen kişiliğini göstermesi açısından önem arz etmektedir.

Öğretmen görüşlerine göre, okul yöneticilerinin sorumlulukları arasında okul veli ilişkisini geliştirme olmalıdır. Buna göre, velilerin karar alma süreçlerine katılması, ilgili konularda velilerin görüşlerine başvurulması, velilerin okul sistemine dâhil edilmesi için ev ziyaretlerinin yapılması, okul ile veliler arasında olumlu ilişkilerin geliştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Okul yöneticileri, okulla ilgili bütün paydaşları ve madde kaynaklarını en verimli şekilde kullanmak durumundadırlar (Dönmez, 2001). Araştırma sonuçları, okul yöneticilerinin yönetim becerisi ile okul iklimi algılarında ilişki olduğunu göstermektedir. Bu sonuca dayalı olarak okul yöneticilerinin bütün paydaşları sürece dâhil ederek okulu yönetmeleri gerekmektedir (Altuntaş, Demirdağ & Ertem, 2020). Şu bir gerçek ki, karardan etkilenecek bireylerin karar verme sürecindeki varlığı, kararların sonuçlarını sahiplenmesini olumlu yönde etkileyecektir. Okul yöneticilerinin, velilerin görüşlerini dikkate almaları okul yönetimi açısından önem arz etmektedir (Teyfur, 2011). Yapılan bir araştırmada velilerin okul toplantılarına katılmalarının, öğrenciler üzerinde denetlenme duygusunun gelişmesi, istenmeyen öğrenci davranışlarının düzelmesi, akademik başarı artışı gibi etkileri olduğu tespit edilmiştir (Nazlı, Özer & Şad, 2022). Araştırma kapsamında okul yöneticilerinin sorumluları arasında eğitim faaliyetlerinin geliştirilmesi sonucu yer almaktadır.

Araştırmada elde edilen görüşler dikkate alındığında yöneticilerinin öğretimsel liderlik özelliklerinin ön plan alındığı görülmektedir. Öğrenme-öğretme sürecinde okul yöneticilerinin etkinlik temelli çalışmalar için uygun ortam hazırlamaları, öğretmen ve öğrencileri bu bağlamda desteklemeleri, ders araç gereçlerini temin etme ve öğretmenler arasında adaletle davranmaları gerektiği en önemli sorumluluklar arasında sayılmıştır. Okul yöneticisi, öğretimsel liderlik özellikleri ile okulunu öğrenen örgüt hâline getirmeli, öğretmenlerin kendilerini geliştirmelerine destek olmalıdır (Koşar & Buran, 2019). Okul müdürünün öğretimsel liderlik özellikleri sayesinde okul ve öğrenci başarısında olumlu katkılara sebep olabilir (Özdemir ve Sezgin, 2002).

Öğretmenlerin, demokratik öğrenme ortamının inşasına yönelik öğretmen sorumlulukları ile ilgili görüşleri incelendiğinde, sınıfta öğrenciler için demokratik öğrenme ortamı sağlamaları gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Okul ortamında öğrenciler en fazla öğretmenleri ile etkileşim içerisinde oldukları için öğretmenlerin demokrasi algıları ve bu durumu eğitim sürecine yansıtmaları demokratik öğrenme ortamının oluşmasına destek sağlamaktadır. Bir eğitim sisteminin başarısı ve kazanımları büyük ölçüde öğretmeni ve öğrenciyi canlandıran ideallere bağlıdır. Demokratik sınıf ortamı inşa etmek genel olarak öğretmenlerin tutum, beceri ve anlayışlarına göre şekillenmektedir. Öğretmenlerin demokratik tutumları ve demokrasiye bağlılık düzeylerinin öğrencilerin demokrasiye ilişkin tutumlarını ve algılarını etkilemesi beklenmektedir (Subba, 2014). Özdaş, Ekinci ve Bindak (2014) yaptıkları araştırmada öğretmenlerin demokratik tutumlarının genel olarak yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Demokratik öğrenme ortamının oluşturulması okul ve sınıfla ilgili tüm paydaşların (öğretmen, öğrenci, veli) karar alma sürecine katılmasına bağlıdır (Kepenekçi, 2003). Böyle bir ortamın oluşturulmasında öğretmenlerin demokratik tutuma sahip olmaları hoşgörülü, katılımcı ve öğrencilere model olmaları ile mümkündür (Kahne & Westheimer, 2003; Print, Ornstrom & Nielsen, 2002). Demokrasiye hazırlanmanın en iyi yolu, demokratik yaşama katılımdan geçmektedir. Bu argüman, elbette hem okulda hem de okulun dışındaki hayata katılarak (Biesta, 2007) olmaktadır. Bu durum ancak öğrencilerin duyarlılıklarını dikkate alan bir eğitim ve öğretim süreci ile mümkündür. Öğretmenlerin öğretme ve öğrenmeyle ilgili daha genel teorilerden ziyade kendi özel öğretim bağlamlarından da öğrenebilmelerini gerektirmektedir (Beverly & Darling-Hammond, 2009).

Araştırmada elde edilen bir sonuç ise demokratik öğretmen kişiliğinin öğretimde sahip olması gereken bir sorumluluk olduğudur. Elde edilen sonuçlara göre örnek öğretmen kişiliği ön plana çıkmaktadır. Öğretmenin sorun çözme becerisine sahip, kapsayıcı özellikler sergileyen, ön yargılardan uzak ve evrensel değerlere sahip olması gerektiği belirtilmiştir. Öğretmenlerin bu özellikleri hem demokratik öğrenme sürecinin inşasına hem de öğrencilerin demokratik tutum ve alışkanlıklar kazanmalarına katkı sağlayabilir. Öğretmenlerin demokrasiye bağlılık düzeyleri, demokratik tutum ve değerleri, öğrencilerin demokrasiye ilişkin algılarını etkilemektedir (Subba, 2014). Araştırmada öğretmenlerin kapsayıcı bir öğrenme ortamı oluşturmaları ve eğitimde kapsayıcılığın ilkelerine göre hareket etmeleri gerektiği belirtilmiştir. Bu kapsamda, bireysel farklılıkların dikkate alınması, öğrenen merkezli uygulamaların yapılması, iş birliğine dayalı çalışmaların özendirilmesi ve derslere etkin katılımın sağlanması gerektiği ifade edilmiştir. Öğretmenlerin eğitimin bütün paydaşlarıyla iletişim kanallarını açık tutması, iş birliği içinde çalışması kapsayıcı eğitim ilkeleri bakımından önemlidir (Rakap & Kalkan, 2019). Kapsayıcı eğitim, bütüncül bir yaklaşım gerektirmektedir (Sakız, 2016). Kapsayıcı öğrenme öğretme sürecinde esneklik ön plandadır. Öğrencinin eğitimin merkezine alınması, farklılıklara saygı ve

bireysel özelliklerin kapsayıcı eğitimin diğer ilkeleri arasında yer almaktadır (Özdaş, 2020). Öğretim yöntemleri, kapsayıcı eğitimde önemli bir yere sahiptir. Öğretmenlerin bütün öğrencileri sürece katacak farklılaştırılmış öğretim yöntemlerini kullanmaları eğitimsel ve öğretimsel başarı açısından önemlidir (Aktekin, 2017).

Araştırmada elde edilen bir sonuç da mesleki gelişimin sürekliliğidir. Bu bağlamda öğretmenler; Türkçeyi etkili kullanmaya, yenilikleri takip etmeye, uzmanlaşmaya vurgu yapmışlardır. Ayrıca öğretmenlerin araştırma becerisine sahip olmaları gerektiği de belirtilmiştir. Öğretmenlerin öğretim becerisi doğuştan getirilen bir özellik değildir. Öğretmenin alanında uzmanlık bilgisine sahip olmasının yanında öğretmenlik mesleği ile ilgili bilgi ve becerilere de ihtiyacı vardır. Öğretmenlerin, mesleki gelişimlerini meslek öncesi ve meslekte görev yaptıkları süre içinde geliştirmeleri beklenmektedir (Erden, 1998). Aynı zamanda öğretmenin eğitim paydaşlarıyla iş birliği içinde çalışması, öğretim programının ön gördüğü bilgi, beceri ve yetkinlikleri öğrencilere kazandırması için çağdaş bir öğrenme öğretme sürecini tasarlaması gerekir beklenmektedir (Çelikten, Şanal & Yeni, 2005). Demokratik öğrenme ortamının inşasına yönelik öğretmen sorumlulukları ile ilgili elde edilen başka bir sonuç ise öğretmenlerin eğitimin diğer paydaşları ile etkileşim içinde olmaları gerektiğidir. Öğretmenlerin, meslektaşları, okul yöneticileri, veliler ve okulun sosyal çevresi ile iletişim ve etkileşim hâlinde olmaları, iş birliği içinde çalışmaları ön plana çıkmaktadır. Okul paydaşlarının okul yönetimine katılımı, okulun geliştirilmesi ve öğrenci ve çalışanlarının performansının yükseltilmesi bakımından önemlidir (San Antonio & Gamage, 2007). Okul ile veliler arasındaki iş birliğinin yoğunluğu arttıkça öğrencilerin daha nitelikli eğitim almaları sağlanabilir (Çalışkan & Ayık, 2015).

Öğretmenlerin, demokratik öğrenme ortamının inşasına yönelik öğrencilerin sorumlulukları ile ilgili sonuçları incelendiğinde öğrencilerde sorumluluk duygusu ve farkındalıkların gelişmiş olmaları, demokratik öğrenci kişiliğine sahip olmaları, okul ve sınıf etkinliklerine aktif katılmaları, okul kurallarına uymaları ve bireysel sorumluluklarını yerine getirmeleri beklenmektedir. Öğrencilerin bütün bunları kazanmaları okulu ve sınıfı benimsemeleri ile ilgilidir. Gerek öğrenciler olsun gerek diğer insanlar olsun içinde bulunulan ortama uyum sağlandığında görev ve sorumluluklarını yerine getirmek daha kolay olmaktadır. Öğrenciler de okul yönetimine, öğretmenlerine ve birbirlerine karşı saygı, sevgi ve hoşgörü içinde bulundukça demokratik öğrenme ortamına kavuşacaklardır. Okullar, bireyleri yetişkin yaşamında demokratik rollerini oynamaya hazırlamada önemli bir rol oynamalıdır.

Demokratik eğitim, bireyin kişisel özelliklerini ve öğrenme şeklini oluşturmada önemli bir rol oynar. Bu bağlamda eğitim, bireyde kendi kaderini tayin etme becerisinin gelişmesine yol açan bir yaklaşım olarak kabul edilmektedir. Aynı zamanda, bireyin kendi değerlerini, kişisel ihtiyaçlarını ve sorumluluklarını tanımaya yardımcı olan kendi kendine öğrenmeyi teşvik etmenin ve öz farkındalık yaratmanın bir aracı olarak kabul edilir (Alshurman, 2015). Demokratik eğitimin okullarda başarılı olması için öğrenciler ve öğretmen arasında bir diyalog oluşturulmalıdır. Öğretimin demokratik şekilde düzenlenmesi yeterli değildir. Neyin öğretildiği ve nasıl öğretildiği tartışılmalı ve ardından değerlendirilmelidir (Subba, 2014). Bütün zorluklara rağmen öğrencilere demokratik değerleri tanıtmanın yollarını bulma konusunda çabanın sürdürülmesi önemlidir (Hess, Lowery, Fewell & Zaher, 2021). Karatekin, Kuş ve Sönmez (2010) yaptıkları araştırmada öğrencilerin demokrasinin bireylere sağladığı yararlar hakkında doğru algılara sahip oldukları sonucuna ulaşmışlardır. Çullu ve Samancı (2016) yaptıkları araştırmada demokratik öğrenme ortamının yegâne yolunun eğitim kurumlarında öğrencilere verilen değer

olduğu yönündedir. Şahin ve Kılış (2020) yapmış oldukları araştırmada ilk ve ortaokul öğrencilerinin demokrasiye ilişkin kavram dünyalarının zengin olmadığı ve kavram yanılgıları yaşadıkları sonucuna ulaşmışlardır. Kuş (2012) da yapmış olduğu araştırmada öğrencilerin demokrasiyi tam olarak anlamadıklarını ve demokrasi hakkında yanlış bilgilere sahip oldukları sonucuna ulaşmıştır. Dolayısıyla öğrencilere demokratik tutum ve davranışları kazandırmanın yollarından biri öğrencilerin öğrenme ve öğretme sürecine dâhil edilmesidir. Öğretmen, demokratik ilkeler temelinde ve bireylerin bütünlüğü ve eşit değeri ile ilgili olarak okulu yönetebilmeli ve geliştirebilmelidir (Johansson, 2004).

Demokrasi ve eğitim arasındaki ilişkinin anlaşılmasının en yaygın yolu, eğitim sistemine dâhil olan çocukların demokratik yaşama katılmalarını sağlamaktır. Bu yaklaşımda, demokratik eğitimin rolü üç yönlü olarak kabul edilmektedir. Demokrasi ve demokratik süreçler hakkında öğrencileri bilgilendirmek, birlikte karar vermek ve anlaşmak gibi demokratik becerilerin kazanılmasını kolaylaştırmak ve son olarak demokrasiye karşı olumlu bir tutumun kazanılmasını desteklemektir (Biesta, 2007). Öğrenciler, akranlarıyla bağ kurmak için yetişkinlerin dünyasından yaratıcı bir şekilde bilgi alarak veya bu bilgileri benimseyerek kendi benzersiz akran kültürlerini oluştururlar ve bu kültürel ortama katılırlar (Corsaro, 2017). Bu amaca ulaşmak için okulların öğrencilere birlikte çalışmayı öğretmesi gerekir (Beverly & Darling-Hammond, 2009). Çünkü çocukların genellikle ebeveynlerine ve öğretmenlerine sorgusuz, sualsiz itaat etmeleri ve sadakat göstermeleri beklenir. Çocuklar, yetişkinlere bağımlıdırlar ve yetişkin kontrolüne tabidirler (Alderson, 1999). Bunun için daha açık bir okul ve sınıf iklimi oluşturmak, böylece öğrencileri demokratik uygulamalara dâhil etmek ve onları okulun ötesinde demokrasiye aktif katılıma hazırlamak için ele alınması gereken günlük okul yaşamında bir dizi engel ve sınırlamayı ortaya koymaktadır (Thornberg & Elvstrand, 2012). Çoğulcu eğitimin amaçlarından birinin öğrencilerin bilinçli hareket etmeleri, tartışmalara ve kararlara birey ve toplum düzeyinde katılma yeterliliğini geliştirmek olduğu söylenebilir. Bu çoğulcu yaklaşım, halk eğitiminin demokratik rolünü hesaba kattığı ve sürdürülebilir kalkınmanın değer boyutunu tanıdığı için birçok avantaja sahip görünmektedir. Aynı zamanda, öğrencilerin eleştirel düşünmesini ve harekete geçme yeterliliklerini teşvik ederek bağımlı olma risklerini de azaltır (Öhman, 2008). Bunun için öğrencilerin kendileriyle ilgili konularda görüşlerini yansıtmalarını sağlamak temel çıkış noktası olarak görülmelidir (Harber & Trafford).

Araştırma bulguları bir bütün olarak incelendiğinde demokratik öğrenme ortamının inşasında öğrenci, öğretmen, okul yönetimi ve veli gibi tüm bireylerin ortak hareket etmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Bir ekosistemin tüm parçaları gibi birbirine bağlı ve birbirini etkileyen bu bireyler tek başlarına belli bir seviyeye kadar demokratik ortam sağlayabilmektedir. Fakat tüm paydaşlar ortak bir amaç ve algı ile hareket ettiğinde bir bütünlük içinde demokratik öğrenme ortamı ortaya çıkmaktadır. Bu noktada eğitim süreci içerisinde her bireyin üstüne düşen sorumlulukları yerine getirmesi gerekmektedir.

Araştırmanın sonuçlarından hareketle aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir.

- Demokratik öğrenme ortamının inşası için okul müdürleri; öğretmen, öğrenci ve veli görüşlerine önem vermelidir. Okul müdürleri, karar alma süreçlerinde sayılan paydaşların kararlara katılma, görüş belirtme hususlarında demokratik ilkeler göz önünde bulundurulabilir.

- Öğrencilerin sınıfta kararlara katılmaları sağlanmalıdır. Bunun için sınıfta karar alma süreçlerinde öğrencilerden görüş ve öneriler alınarak demokrasi bilinci kazanmaları sağlanabilir.
- Öğrencilerin görev ve sorumlulukları belirlenmelidir. Görev ve sorumlulukların belirlenmesinde okul yönetimi, öğretmen ve öğrenci temsilcileri yer alabilir.
- Bu araştırmada ilkokul, ortaokul ve lise kademesinde görev yapmakta olan öğretmenlerden veri toplanmıştır. Benzer bir araştırma anaokulu ve yükseköğretim düzeyinde yapılabilir.
- Öğretmenlerle yapılan bu araştırmanın bir benzerinin okul yöneticileriyle ve velilerle de yapılmasında fayda vardır.

Çıkar Çatışması Bildirimi

Yazarlar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve/veya yayınlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Destek/Finansman Bilgileri

Yazarlar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve/veya yayınlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır.

Etik Kurul Kararı

Bu araştırma için Mardin Artuklu Üniversitesinden 07.06.2021 tarih ve E-79906804-050.06.04-15319 belge sayı numarası ile etik kurul izni alınmıştır.

Kaynakça

- Akbari, H. (2008). Educating business professionals for year 2010 and beyond: Six critical management themes and skills to emphasize. *International Business & Economics Research Journal*, 7(7), 57–62.
- Aktekin, S. (Ed.). (2017). *Sınıfında yabancı uyruklu öğrenci bulunan öğretmenler için el kitabı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- Aktemur, E. (2019). *Ortaokul öğrencilerinin yapılandırmacı öğrenme ortamına ilişkin tutumları ile öğretmenlerinin demokratik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- Albayrak, E., Güngören, Ö., & Horzum, M. (2014). Algılanan öğrenme ölçeğinin Türkçeye uyarlaması. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(1), 1-14.
- Alderson, P. (1999). Human rights and democracy in schools do they mean more than picking up litter and not killing whales. *The International Journal of Children's Right*, 7(2), 185-205.
- Alshurman, M. (2015). Democratic education and administration. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 176, 861-869.
- Altuntaş, B., Demirdağ, S., & Ertem, H. Y. (2020). Veli algılarına okul yöneticilerinin yönetim becerileri ile okul iklimi arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Academia Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 254-269.
- Balci, A. (2018). *Sosyal bilimlerde araştırma*. Ankara: Pegem Akademi.
- Bay, E., Kaya, H., & Gündoğdu, K. (2010). Demokratik yapılandırmacı öğrenme ortamı ölçeği geliştirilmesi. *Education Sciences*, 5(2), 646-664.
- Bellingham, R. (2003). *Ethical leadership rebuilding trust in corporations*. Amherst Massachusetts: HRD Press Inc.
- Beverly, F., & Darling-Hammond, L. (2009). Documentation and democratic education, *Theory Into Practice*, 49(1), 72-81,
- Biesta, G. (2007). Education and the democratic person: Towards a political conception of democratic education. *Teachers college record*, 109(3), 740-769.
- Bursalioğlu, Z. (2021). *Okul yönetiminde yeni yapı ve davranış*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Corsaro, W. A. (2017). *The sociology of childhood*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Cropley, A. (2002). *Qualitative research methods: An introduction for students of psychology and education*. University of Latvia: Zinatne.
- Çalışkan, N., & Ayık, A. (2015). Okul aile birliği ve velilerle iletişim. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(2), 69-82.
- Çelikten, M., Şanal, M., & Yeni, Y. (2005). Öğretmenlik mesleği ve özellikleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(19), 207-237.
- Çepni, S. (2007). *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş*. Trabzon: Celepler Matbaacılık.
- Çullu, M. S., & Samancı, O. (2016). Çocuk eğitiminde demokrasi. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1), 79-84.
- Dönmez, B. (2001). Okul güvenliği sorunu ve okul yöneticisinin rolü. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 7(1), 63-74.

- Duman, B. (2006). *İlköğretim öğretmenliğinin demokrasi konusundaki görüşleri üzerine bir araştırma*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elâzığ.
- Edwards, C. H. (2008). *Classroom discipline & management*. New Jersey: John Wiley & Sons Publishers.
- Ensari, H. (1997). Demokrasi ve eğitim yöneticisi. *Öneri Dergisi*, 1(6), 67-69.
- Erden, M. (1998). *Öğretmenlik mesleğine giriş*. Ankara: Alkım Yayınları.
- Genç, S. Z. (2006). Demokratik kazanımların gerçekleştirilmesinde ilköğretim öğretmenlerinin etkililiğinin değerlendirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 35(171), 43-54.
- Gutmann, A. (1987). *Democratic education*. New Jersey: Princeton University Press.
- Güvel, E. A. (1999). *Demokrasi ve ekonomi; Türk Demokrasi Vakfı ilk uygulama raporu*. Demokrasi ve İnsan Hakları Eğitim Projesi Yayınları.
- Harber, C. (1994). International political development and democratic teacher education. *Educational Review*, 46(2), 159-165.
- Harber, C., & Trafford, B. (1999) Democratic management and school effectiveness in two countries: A case of pupil participation? *Educational Management Administration & Leadership*, 27(1), 45-54.
- Hess, M. E., Lowery, C. L., Fewell, C. J., & Zaher, G. (2021). Democratic teacher preparation and praxis: Creating active, reflective educators (CARE). *Democracy and Education*, 29(1), 1-11.
- Holmes, E. E. (1991). Democracy in elementary school classrooms. *Social Education*, 55(3), 176-178.
- Kahne, J., & Westheimer, J. (2003). Teaching democracy: What schools need to do. *Phi Delta Kappa*, 85(1), 34-40.
- Karatekin, K., Kuş, Z., & Sönmez, O. (2010). İlköğretim öğrencilerinin demokrasi algıları. *Education Sciences*, 5(4), 1498-1512.
- Karslı, M. D. (2006). *Etkili okul yöneticiliği*. Morpa Kültür Yayınları.
- Kartal, S. (2008). İlk ve ortaöğretim kurumlarında velinin okul yönetimine katılımı. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(1), 23-29.
- Kepenekçi, Y. K. (2003). Demokratik okul. *Eğitim Araştırmaları*, 3(11), 49-53.
- Kıncal, R. Y., & Işık, H. (2003). Demokratik eğitim ve demokratik değerler. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 11, 54-58.
- Korkmaz, H. E. (2013). *Okullarda demokratik eğitim ortamının gerçekleşmesine yönelik öğretmen algıları*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Koşar, S., & Buran, K. (2019). Okul müdürlerinin ders denetim faaliyetlerinin öğretimsel liderlik bağlamında incelenmesi. *Journal of Qualitative Research in Education*, 7(3), 1232-1265.
- Kuş, Z. (2012). *İlköğretim öğrencilerinin demokrasi algılarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- MEB. (1973). *Milli eğitim temel kanunu*. (1973). Kanun Numarası: 1739 Resmî Gazete, 24/6/1973.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis*. Sage: New York.

- Nasırcı, H. (2016). *Sınıf öğretmenlerinin demokrasi algıları ve demokrasi eğitimine yönelik görüşlerinin incelenmesi (Metaforik bir çalışma)* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Nazlı, K., Özer, N., & Şad, S. N. (2022). Veli toplantılarının süreç ve sonuçlarına ilişkin bir olgubilim çalışması. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(2), 703-728.
- Öhman, J. (2008). Environmental ethics and democratic responsibility. In J. Öhman ((Ed.), *Values and Democracy in Education for Sustainable Development-Contributions from Swedish Research* (pp. 17-33). Malmö: Liber.
- Özdaş, F. (2020). Kapsayıcı Eğitim Programları ve Göçmenler. H. Sakız, & H. Apak (Eds.), *Türkiye’de göçmen kapsayıcılığı içinde* (ss. 165-186). Ankara: Pegem Akademi.
- Özdaş, F., Ekinci, A., & Bindak, R. (2015). Öğretmenlerin demokrasiye ilişkin tutumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(3), 65-82.
- Özdaş, F., Ekinci, A., & Öter, Ö. M. (2018). Eğitim öğretimin geliştirilmesinde öğretmenler kurulu kararlarının etkisi. *Turkish Studies Educational Sciences*, 13(11), 1041-1058.
- Özdemir, S., & Sezgin, F. (2002). Etkili okullar ve öğretim liderliği. *Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(3), 266-282.
- Özpolat, V. (2013). Öğretmenlerin mesleki önceliklerinde öğrenci merkezli eğitim yaklaşımının yeri. *Milli Eğitim Dergisi*, 43(200), 5-27.
- Öztaşkın, Ö., & İçen, M. (2015). Ortaokul öğrencilerinin hoşgörü eğilimleri ile demokrasi algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 36-49.
- Öztürk, M. (2013). *Türkçe öğretmenlerinin yapılandırmacı anlayışı uygulama düzeyinin incelenmesi: Kilis ili örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kilis.
- Özyılmaz, Ö. (2013). *Türk millî eğitim sisteminin sorunları ve çözüm arayışları*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Prasad, P. V., & Kalinec-Craig, C. (2021). Creating a democratic mathematics classroom: The interplay of the rights and responsibilities of the learner. *Democracy and Education*, 29(1), 1-10.
- Print, M., Ornstrom, S., & Nielsen, H. S. (2002). Education for democratic processes in schools and classrooms. *European Journal of Education*, 37(2), 193–210.
- Rakap, S., & Kalkan, S. (2019). Türkiye’de kapsayıcı eğitime yönelik araştırmalar. H. Gürgür, & S. Rakap (Eds.), *Kapsayıcı eğitim: Özel eğitimde bütünleştirme içinde* (ss. 271-290). Ankara: Pegem Akademi.
- Sakız, H. (2016). Göçmen çocuklar ve okul kültürleri: Bir bütünleşme önerisi. *Göç Dergisi*, 3(1), 65-81.
- San Antonio, D. M., & Gamage, D.T. (2007). Buiding trust amaong educational stakeholders throughparticipatory school administration, leadership and management. *British Educational Leadership, Management & Administration Society*, 21(1), 15-22
- Schunk D. H. (2004). *Learning theories: An educational perspective*. New York: Pearson.
- Sönmez, E., & Ayaz, E. (2019). Olumlu öğrenme ortamı oluşturmada öğretmenlerin sosyal ve duygusal becerilerinin incelenmesi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(20), 29-44.
- Starkey, H. (2005). Democratic education and learning. *British Journal of Sociology of Education*, 26(2), 299-308.

- Strauss, A., & Corbin, J. (1998). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Subba, D. (2014). Democratic values and democratic approach in teaching: A perspective. *American Journal of Educational Research*, 2(12), 37-40.
- Şahin, Ş., & Kılıç, A. (2020). İlkokul, ortaokul ve lise öğrencilerinin demokrasi algılarına ilişkin kavram ağları. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 10(2), 764-785.
- Tavşancıl, E., & Aslan, A. E. (2001). *Sözel, yazılı ve diğer materyaller için içerik analizi ve uygulama örnekleri*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Teyfur, M. (2011). *İlköğretim okul yöneticilerinin uyguladıkları yönetim biçimlerine ilişkin algıları ve velilere göre okul yöneticilerinin yönetim becerilerinin değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Thornberg, R., & Elvstrand, H. (2012). Children's experiences of democracy, participation, and trust in school. *International Journal of Educational Research*, (53), 44-54.
- Tse, C., & Kwan, T. (2000). Mission impossible: A reconsideration of democratic education in schools. *Educational Practice and Theory*, 22(1), 39-55.
- Vieno, A., Perkins, D. D., Smith, T. M., & Santinello, M. (2005). Democratic school climate and sense of community in school: A multilevel analysis. *American Journal of Community Psychology*, 36(3-4), 327-341.
- Vinterek, M. (2010). How to live democracy in the classroom. *Education Inquiry*, 1(4), 367-380.
- Woods, P. A., & Gronn, P. (2009). Nurturing democracy: The contribution of distribute leadership to a democratic organizational landscape. *Educational Management Administration & Leadership*, 37(4), 430-451.
- Yalçın Durmuş, G., & Demirtaş, H. (2009). Genel lise öğretmenlerinin sınıf yönetiminde gösterdikleri davranışların demokratikliğine ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşleri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28, 121-138.
- Yavuz Konokman, G., & Yanpar Yelken, T. (2013). Öğretmen adaylarının öğrenme öğretme süreci alanındaki yeterliklerine ilişkin görüşleri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(1), 175-188.
- Yeşil, R. (2003). Demokratik eğitim ortamının insan hakları temeli. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 45-54
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yin, R. (1984). *Case study research: Design and methods*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Yüksel, S. (2004). *Örtük program: Eğitimde saklı uygulamalar*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

İletişim/Correspondence

Nihat KAVAN
nihatkavan@gmail.com

Doç. Dr. Faysal ÖZDAŞ
faysalozdas@artuklu.edu.tr